Munkában a néprajzi csoport, a házigazda *Oroszlán Sándor*, lónyai református lelkész

lattartással kapcsolatos népi gyógymódokat is. *A felszabadulásunkat kutató csoportot Antal Miklós* könyvtárvezető irányította. Adatokat gyűjtöttek a vásárosnaményi járás eseménynaptárához, annotált ajánló bibliográfiát készítettek a felszabadulásról, a könyvtárban és a Beregi Múzeumban található művekről, továbbá utcanév-ismertető adattárat állítottak össze. Az ifjúsági mozgalom kutatóinak *Jeney István*, a Bessenyei Tanárképző Főiskola tanára volt a vezetőjük. Üzemekben, könyvtárakban és iskolákban kerestek adatokat, feldolgozásra váró anyagot témájukhoz.

Népszerű volt továbbra is a táborlakók körében a pályázati rendszer. A dolgozatokat iskolai szakkörvezetők irányításával készítették a diákok, ez volt az idén is a belépőjegy a táborba. Különösen értékes volt Az 1945-ös földosztás Ajak község felszabadítása, A tanyásgazdálkodás a felszabadulás előtt és után, a Népszokások Beregdarócon, a Nagyecsed és a ecsedi vár című munka. Eredeti témaválasztásával tűnt ki Kisvárda sajtóéletét feldolgozó pályamunka.

Jávor Ágnes

Tájház a Zempléni-hegységben, Komlóskán

Magyarországon a népi műemlékek megőrzésének és hasznosításának egyik, általánosan elterjedt formája a tájházak létesítése. Komlóskán a Zempléni-hegység vidékére jellemző archaikus tüzelőberendezése és hagyományos építőtechnikája miatt állítottak helyre egy múlt századbeli parasztházat, amelyet szeptember 21-én a nemzetiségi napok keretében nyitottak meg a látogatók előtt.

A Zempléni-hegység néprajzi szempontból sokszínű és jellegzetes terület. A falvak egy része középkori, zömébe a 17—18. században települt mai lakossága. A törökdúlás, majd a Rákóczi-szabadságharc küzdelmei, illetve a 18. század elején dúló pestisjárvány után történtek nagyobb telepítések vidékünkre. A hiányzó munkaerő pótlására telepítettek németeket Rátkára, Hercegkútra és Károlyfalvára. A történeti Magyarország északi megyéiből érkezett szlovákok alapították a mai Háromhutát, illetve a Hegyközben Kishutát, Nagyhutát és Vágáshutát. Nagyobb számú kárpátukrán lakosság települt Komlóskára, Mogyoróskára, Baskóra. A magyarok és nemzetiségek egymás mellett élése, kölcsönhatása során sokat változott a vidék néprajzi képe. A lakosság tárgyi és szellemi műveltségében azonban még ma is sok olyan elemet találunk, melyek az Északkeleti-Kárpátok népeinek kultúrájával mutatnak rokonságot.

Komlóska nevével már a 14. században találkozunk, ekkor a Csirke család birtoka. Később a Rákóczi-uradalom része. A Rákóczi-szabadságharc után osztrák főuraknak volt nagyobb birtoka a falu határában. A hegyek közé zárt, mostoha természeti viszonyok között élő lakosság az erdőből, az erdei gyűjtögetésből és az állattartásból élt, a földművelés másodlagos jelentőségű volt. A lakosság nagy része néhány holdas szegényparaszt és földnélküli napszámos, akik idénymunkára a Hegyaljára és a Alföldre is lejártak. A környező magyar és szlovák falvak lakosságától nyelvében és hagyományaiban eltérő Komlóskán a kárpátukrán népi kultúra sok arhaikus elemét találjuk meg ma is. Ezek egy részét, a hagyományos építkezésnek és a lakáskultúrának a 19—20. század fordulójára jellemző emlékeit láthatjuk a tájházban.

A patakvölgyben települt falu telkei és lakóházai merőlegesek az utcára. A házakat a 18—19. századig kizárólag fából építették. A falat hosszú gerendákból rótták össze *(kalitka ház)*, vagy a gerendaváz közeit vesszővel fonták be *(paticsfalu ház)*, és kívül-belül sárral betapasztották. A kőépítkezés csak a 20. században terjedt el. A faházakon a szarufás szerkezetű, kontyolt nyeregtető az általános, a kőházak vakolatdíszes

(*Kulcsár Géza* felvétele)

oromzatú nyeregtetővel épültek. A legelterjedtebb hagyományos tetőfedő anyag a lépcsőzetesen felrakott *zsupszalma*, de régebben gyakori volt a *zsindelytető* is.

A lakóházak beosztását a gazdasági-társadalmi viszonyok határozták meg. Az egységes társadalmú Komlóskán általános volt a *ház* (chézsa) — *pitvar (préklet)* — *kamara (komora)* — *ól (chív)* beosztású lakóház. A legszegényebbek kamra nélküli lakóházat építettek. A lakóház fő helyisége a *ház*nak nevezett szoba. Egyik sarkában állt a helyiség 1/4 részét elfoglaló, belső fűtésű, hasábalakú, főzésre és sütésre egyaránt használt *kemence (pec)*. Tüzelőnyílása fölé fából készült, sárral tapasztott füstelvezető *kürtő (kobelka)* borult, amely a kemence, illetve a kemence előtti padka nyílt tűzhelyének a füstjét a szabadba vezette. A 18. században a kürtő még csak a kémény nélküli padlástérbe vezette a füstöt. A 19. század elejétől az Alföld felől terjedt el Komlóskán is a pitvarbeli *szabadkémény*. A 19—20. század fordulóján épült lakóházakban a kemence már a pitvarba, a szabadkémény alá került. A szobában csak a kőből és sárból épített, főzésre és fűtésre használt zárt tűzhely a *masina* maradt. Ilyen zárt tűzhely mind a szobában, mind pedig a pitvarban levő kemencéhez is kapcsolódhatott. A komlóskai tájház masinával egybeépített kobelkás (kürtős) kemencéje máig a szobában maradt.

A szoba két jól elkülöníthető részre tagolódott. A bejárattól jobbra lévő sarok, a kemence és a tűzhely környéke volt a munkatér. A főzésen kívül itt fontak, itt javították a férfiak télen a szerszámokat. A szemközti bal sarokban a tároló- és ülőbútorként is használt két *karosláda (lada)* előtt állt az *asztal (sztil)*. Ez a sarok számított a szoba fő helyének. A bejárattal szemközti két ablak között volt a ruhanemű tárolására szolgáló háromfiókos *komót*. Mellette a jobb oldali sarokban állt a magasra vetett *ágy (poszty)*. A szoba bal sarkában is volt egy egyszerűbb ágy. Alvásra a karosládákat is használták. A háttámlás *karszékek* az ágy előtt álltak. A sötét alapon élénk virágozással díszített bútorok sátoraljaújhelyi asztalosoktól származnak. A sok szentkép és a vallásos témájú szobrocskák a görögka-

tolikus kárpátukrán lakosság jellemzői. A főfalon, a *mestergerenda (mesternyica)* alatt rendszerint a máriapócsi kegykép vagy tükör függött, mellette szentképek, szentelt gyertya. Az első világháború után ide kerültek a családi fotók és a háborús emlékképek is. A komót tetején helyezték el a szentek, angyalok gipsz szobrait, a keresztet, a keménycserép díszedényeket, bögréket, poharakat. A fő és az oldalfalakra rakták a díszes keménycserép tányérokat, a kemence körüli falra pedig a tálakat, a sütés-főzés eszközeit. Ruhát tároltak a hátsó ágy fölötti *rúdon (drucsok)*. A mestergerendán volt a helye az imakönyvnek, az evőeszközöknek, borotvának, a *szentelt barkának, tisztesfűnek*. Világításra a tölgyfából hasított *foklát*, a *mécsest*, a *lámpást* és a petróleum *lámpát* használták.

A pitvar eredetileg csak a szoba előteréül szolgált. A kemence kikerülésével a szabadkémény alatti része konyhává lett. A legszegényebb családoknál a szabadkémény alatti területet kamraként használták. Fatörzsből faragott *kabobban*, hordókban és *ferslokban* tárolták itt a búzát. Némely házakban a pitvar első részében állt a gabonafélék és a kukorica őrlésére szolgáló *malmocska (mlénec)*.

Az istállót udvarról nyíló bejárattal, a lakóházzal egy fedél alá építették. Fő berendezési tárgya a 19. században még egydarab fatörzsből faragott, majd később a deszkázott oldalú *jászoly (valiv)*.

Dr. Petercsák Tivadar

NEKROLÓG HELYETT...

...közöljük a nemrég elhunyt *Kardos László* levelét, amelyet mint a Györffy István Kollégium igazgatója intézett a vidéki népi kollégiumok instruálására utazó Györffy-kollégistákhoz 1947. március 21-én.

Kedves Barátaim!

Sajnos csak így írásban tudok egy-két szót váltani veletek abból az alkalomból, hogy negyvenen közületek vállalják a vidéki népi kollégiumok instruálásának nehéz feladatát. Ez a feladat hasonló a tavalyi nyári kollégiumszervezéshez, most a kollégiumokat meg kell erősíteni, kollégiumokká kell tenni. A tavalyi résztvevők emlékeznek az útnak indulás hangulatára. Most szeretném, ha ugyanaz a lelkesedés és perspektíva hatna át benneteket. A Györffy-kollégium a népi kollégiumok lelke, tartalom és módszer a népi kollégiumok előbbre vitelében, és ezért felelősség is saját szülöttünk, a NÉKOSZ iránt. Kinek-kinek a szereplése és vidéki munkája sorsdöntő lesz a helyi kollégium jövőjére nézve. Szivetekkel és egész eszetekkel legyetek azon, hogy vidéki munkátok eredményes lehessen. Egy hétre a tulajdonotok lesz egy egész kollégium, 30—50—70—100 fiatalember. Ez nagyon nagy dolog. Bízom abban, hogy a várakozásnak meg fogtok felelni.

Egy-két sietős intelmet még ide írok:

— Ne feledjétek, hogy középiskolás diákokkal lesz dolgotok! Gondoljatok a magatok középiskolás múltjára! A szívre, a kedélyre igyekezzetek hatni! Meséljetek, meséljetek magatokról, a magatok fejlődéséről, a kollégiumról, a kollégium múltjáról, a népi kollégiumokról, a népi kollégisták jövőjéről, az egyetemről. Perspektivát, ragyogó perspektivát mutassatok, de mutassátok meg azt a nehéz, de hősies utat és erőfeszítést is, amelyen a mi perspektiváinkat elérni óhajtjuk és tudjuk. Ne politizáljatok!, de legyen politika mégis minden szavatok.

Meggyőződésteket ne erőszakoljátok! Egyáltalán ne erőszakoskodjatok. Inkább semmi, mint erőszak! Mindenkivel beszélgessetek, személyes barátság fűzzön egymáshoz benneteket. Rólatok fogják megítélni sokszor éveken és évtizedeken keresztül a Györffy-kollégistákat. Vigyázz erre a barátságra!

Ne fondorlatoskodj! Ne igyekezz túlontúl sem beleavatkozni mások fejlődésébe!

Hozd össze a tanárokat és a diákokat, az igazgatót és a kollégistákat!

Őszinte légy és ne nagyképű! Magyarázd meg, hogy mindenki eljut a fejlődésnek arra a fokára, ahol Te vagy! Idő kérdése az egész.

Vidámság, kedélyesség és okosság jellemezze lentléted!

(Sajnos be kell fejezzem, mert Kovácsnak mennie kell!)

Hiszem, hogy mindnyájatok munkája eredményes lesz! Szivet és talpraesettséget kívánok a munkátokhoz! Én is megígérem, hogy napról napra jobban igyekszem meggyógyulni, bár ez nehezen megy.

Az egész kollégiumnak baráti üdvözletemet küldön. Igen sokat gondolok rátok, és nagyon szégyenlem, hogy amolyan betegnek kell lennem!

Kardos László